

הַלְבוּת חַל הַמוֹעֵד סִימָן תַּקְמוּ תַקְמָח

כּ כָּאֵר הַגּוּלָּה

אַבְנֵים לְבָנוֹת בְּהֵם קָבַר. שׁוֹבְמֵקוֹם שְׁהֵיְהוּדִים מֵעַט דְּרִים בְּמִקּוֹם אֶחָד וְהַכֹּל יוֹדְעִים כְּשֵׁנִשׁ מֵת בְּעִיר, הַכֹּל חָשׁוּב כְּמִסְתָּרִים: לֹא יֵאָדָּר חוֹפְרִים פּוֹכִיחַ בְּחִפְיָהּ וְקִבְרוֹת בְּבָנִין בְּחַל הַמוֹעֵד (כּד) לְהִיּוֹת מוֹכְנִים לְמֵת שְׂמִימֹת. אָבָל מְחַזְכִּין אוֹתָם. *שָׂאֵם הִנֵּה אַרְךָ מְקַצְרוֹ אוּ מְאַרְכּוֹ אוּ מְרַחֲבּוֹ: יב (כה) יֵאָדָּר לְהַלְשׁ (ו) עֲשִׂיבִים וְעַפְרוֹ בְּחַל הַמוֹעֵד בְּבֵית־הַקְּבָרוֹת כְּמוֹ שְׂנוֹתֵיגִים לְעִשׂוֹת בְּחַל: (כו) (דִּין צְדוּקָה (ס) הַדִּין בַּמוֹעֵד, עֲצֵן בִּיּוֹרְה־דְעָה סִימָן תַּא סִיעִיף (ו):

תַּקְמָח דִּינֵי אֲבָלוֹת בְּחַל הַמוֹעֵד, וְבוּ כ' סִיעִיפִים:

א *הַקּוֹבֵר אֶת מֵתוֹ (א) בְּתוֹךְ הַרְגֵל (ב) [א] (ב) לֹא חָל עָלָיו אֲבָלוֹת (ג) בְּרַגְלָהּ, אֲלֵא לְאַחַר הַרְגֵל מִתְחִיל לְמַנּוֹת שְׂבָעָה וְנוֹהֵג בְּהֵם אֲבָלוֹת, (ד) (ד) וּמוֹנֵה שְׁלִשִׁים מִיּוֹם הַקְּבֻרָה וְנוֹהֵג בְּשָׂאֵר הַשְּׁלִשִׁים (ה) קָבַל גְּזֵרַת שְׁלִשִׁים: בּ בְּמִקּוֹמוֹת שְׂעוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים בְּמוֹנֵה הַשְּׂבָעָה (ו) מִיּוֹם־טוֹב (ז) [ג] שְׁנֵי הָאֲחֵרוֹן (ז) אֲחֵי־עַל־פִּי שְׂאִינוֹ נוֹהֵג בּוֹ אֲבָלוֹת, הוֹאִיל וּמְדַבְּרֵיהֶם הוּא, (ח) עוֹלָה לוֹ מִן הַמִּנְחָה, וּמוֹנֵה מְאֻחְרָיו שְׂשֵׁה יָמִים בְּלִבָּד: הִגָּה אִם יוֹם שְׁנֵי שָׁל רֵאשִׁי־הַשָּׁנָה עוֹלָה לְמַנְּן שְׂבָעָה, (ט) עֲצֵן בִּיּוֹרְה־דְעָה סִימָן שְׂעַט סִיעִיף יג בְּהַגְהוֹת: גּ הַקּוֹבֵר אֶת (י) מֵתוֹ בְּיוֹם־טוֹב שְׁנֵי שָׁל גְּלוֹת שֶׁהוּא יוֹם־טוֹב (יא) הָאֲחֵרוֹן אוּ בְּיוֹם־טוֹב שְׁנֵי שָׁל

בָּאֵר הַיִּטֵּב

מִהוּ עֵינֵי אִיִּי נֶשׁ לְהַתִּיר בִּינּוֹ דְעָרָה מְצוּהָ, עֲרִיב תַּקְמָח. וּבְכַהֲנִי כְּתָב מִשֵּׁם תִּיר דְּהִיבֵא דִיאִי בְּעִיא מִתָּר לְקַן טְהַמְחָר: (ו) עֲשִׂיבִים. כְּתָב אִיִּו: מְצֻאָה בְּחֻשׁוֹת טְהַרִּים טְרָאנִי שְׂקָאָרְךָ עַל סֶסֶק זֶה וּמְסִיק דְּמִירָ שְׁלוֹקְטֵן לְצַרְף בְּהִי, אָבָל מֵה שְׁתוֹלְשִׁין אַחַר קְבוּרַת הַמֵּת זָכַר לְחֻשְׁתָּה שְׂרִי, עִישׁ: (ז) הַדִּין. וְאֶסוֹר נְמִי לְדַרְשׁ עָלָיו אֲלֵא לְחֻכְם בְּפָנָיו, וּבְכִישׁ בִּישׁ דְּאֶסוֹר, מִ"א:

(א) לֹא. וּמִ"מ הַר שְׂרוּגִילִים לְמַדְלִיק כֹּל שְׂבָעָה יְדִלִיק תְּכָף, וְאֵין זֶה תְּלוּי בְּמָה שְׁהַרְגֵל מְבַשֵּׁל הָאֲבָלוֹת אוּ שְׂאִינוֹ חַל עַד אַחַר הַרְגֵל, רַק שְׂפָדִילִיק בְּמִקּוֹם שְׂאִין אוֹכְלִים שֵׁם מְשׁוּם צַעַר, עֲשֻׂרִית גִּישׁ סִימָן עַג: (ב) וּמִזְבָּח. הַשְּׂמִיעַ אִינוֹ נִחְשָׁב רַק לְיוֹם אַחַד, אַחֲרוֹנִים, וְעַן

מְשֻׁנָּה בְּרִירָה

וְלַעֲשׂוֹת מֵהֵן קָבַר, דִּינוֹ כְּמוֹ נְסִירַת הַקּוּרוֹת וְכַזִּיל: יא (כד) לְהִיּוֹת מוֹכְנִים. שְׁהִיָּה (ד) דְּרַכְּן לְחַפְרוֹ פּוֹכִיחַ לְהִיּוֹת מְזַנְּיִים (טו) לְצַרְף מַחִים שְׂמִימֹתוֹ, וְטָרְחָא וְתָרָא הִיא, אָבָל לְצַרְף הַמוֹעֵד לְקָבַר בּוֹ מֵת בְּתוֹךְ הַמוֹעֵד (טז) חוֹפְרִין אֲפִלוּ בְּתַחֲלָה בְּתוֹךְ הַמוֹעֵד: יב (כה) אֵין לְהַלְשׁ וְכוּ'. בְּאֵלִיָּה רַבָּה פְּתַב דְּהָה מְרִי שְׁלַקְטֵן לְצַרְף בֵּית־הַקְּבָרוֹת^(טז), אָבָל מֵה שְׁתוֹלְשִׁין אַחַר קְבוּרַת הַמֵּת זָכַר לְחֻשְׁתָּה שְׂרִי^(טז). וּבְכַסְפֵּי מְאֵט־מְרַכְכֵי מְפַקְּשֵׁן עַל זֶה וְכַתֵּב דְּפִשְׁטִיַת שְׁלַחְתָּן עֲרוּף אִינוֹ־כֵן, וְכֵן הַמְּנַהֵג שְׁלֵא לְהַלְשׁ בְּחַל־ הַמוֹעֵד: (כו) דִּין צְדוּקָה הַדִּין בַּמוֹעֵד. בְּשָׂאִין אוֹמְרִים צְדוּקָה הַדִּין (ז) אֵין אוֹמְרִים גְּסַרְפֵן שְׂכַחוּ שֶׁל מֵת, דְּהָא נְמִי מְרַגֵּל הַקְּסֵפֵד, וְאֶסְרֵן אֶסוֹר לְדַרְשׁ עָלָיו אֲלֵא לְחֻכְם בְּפָנָיו, וְכַל־שְׂפֵן בְּיוֹם־טוֹב דְּאֶסוֹר. וּבְכַמְנֵי אֵין דִּין מְלַמִּיד־חֻכְם, וְכַזִּיל בְּמִשְׁנֵה בְּרוּחַ סִיעִיף־קָטָן יב. (יח) הַמְּחַעֲנָה פְּעֻנִית חָלוֹם בְּחַל־הַמוֹעֵד צְרוּךְ לְמִיתָב אַחַר הַמוֹעֵד חֻשְׁנִית לְתַעֲנִיתוֹ^(טז), וְטִיב שְׁהִיָּה אַחַר אֶסְרוֹ חַג^(טז): א (א) בְּתוֹךְ הַרְגֵל. בֵּין בְּיוֹם־טוֹב בֵּין בְּחַל־הַמוֹעֵד: (ב) לֹא חָל וְכוּ'. דְּאֵמִי (א) מְצוּת עֲשֵׂה דְשִׁמְחַת הַרְגֵל שְׁהוּא עֲשֵׂה דְרַבִּים וְחַי אֲבָלוֹת דְּהוּא רַק מְצוּהָ דְּחִידִי: (ג) בְּרַגְלָהּ. וּמְכַל מְקוֹם (ד) הַר שְׂרוּגִילִים לְמַדְלִיק כֹּל שְׂבָעָה יְדִלִיק תְּכָף, וְאֵין זֶה תְּלוּי: (ה) בְּמָה שְׁהַרְגֵל מְבַשֵּׁל הָאֲבָלוֹת אוּ שְׂאִינוֹ חַל עַד אַחַר הַרְגֵל,

שְׂעַר הַצִּיּוֹן

(ד) רִישִׁי: (טו) וְהִינוּ בְּחֵסֶם, אָבָל בְּמִפְרָשׁ לְמִי חוּצָב, אֵין חוּצָבִין לְגוּסֵס קָבַר עַד שְׁמִימֹת אֲפִלוּ חָל, פִּי הַיָּבִי דֵלֵא לְתַרַע מְנַלָּה, וְכַמְבָּאָר בִּיּוֹרְה־דְעָה סִימָן שֵׁלַט [כְּרַכִּי וְיוֹסֵף]: (טז) כֵּן הוּא דְעַת הַסוֹד וְשְׁלַחְתָּן עֲרוּף דְּסַתְמוּ כֵּן לְמַלְכָּה. וְדַע, דְּאֵף תְּרַבְּכִיד וְהַרְוִיָּה שְׂאוֹסְרִין לְחַפְרוֹ אֵף לְצַרְף הַמֵּת שְׂמַת קָבַר, הִינוּ דְּנָקָא חִפְרִית כּוֹכִיחַ שְׁהֵם חֻקְוִין בְּתַחֲלָה הַמְּעָרָה שְׂדוּקָה לְבָנִין, וְכַל־שְׂפֵן קָבַר שְׁהוּא בְּבָנִין מְשֵׁ. אֲבָל קְבוּרַת שְׁהֵם בְּחִפְרִית קָרַעַע כְּמוֹ שְׂאֵנוּ נוֹהֲגִין, אֵף לְדַעַת הַאוֹסְרִין מִתָּר [פְּסִיקִים]: (יז) מְגַד אֲבִתְהֵם וְשִׂא. וְעִין פְּרִירִי מְגִידִים שְׁמַסְפֵּק לְעֵנֵן פְּלַמִּיד־חֻכְם בְּיוֹם־טוֹב, אֵף דְּקְסֵפֵד אֶסוֹר, אֲפִשְׁרֵי לְדַרְשׁ בְּפָנָיו מְתָר^(א), וְהַפָּאָן רַבִּי בְּרוּךְ פְּרִירִיגֵל מְסַפֵּים דְּאֶסוֹר: (יח) פְּרִירִי מְגִידִים: (יט) פּוֹשְׁקִים: (כ) אַחֲרוֹנִים: (א) וְעִין בְּסִינֵן תְּקִיד סִיעִיף הַ כְּבָאָר הַלְכָה מֵה שְׂפַתְכֵנוּ שֵׁם אוֹדוּת אִיר־עִישׁ^(טז) בְּשֵׁם כְּתִיב־סוֹפֵר, וְכַבְּאוּרָה הוּא הַדִּין לְכַאֵן: (ד) וְאֵינוֹ חוֹמָה לְהָא דְּסִיעִיף טו, דְּשֵׁם הִנֵּה חַל הָאֲבָלוֹת שְׂשֵׂה אַתָּה קֹדֶם הַמֵּת. מֵה שְׂאֵין כֵּן מִנְּאִשׁ גַּם וּמְגַד־אֲבִתְהֵם וְאֵלֵּה רַבָּה וְעוֹד הַרְבֵּה אַחֲרוֹנִים, חֵלָא כְּרִישִׁי וּמְשַׁח־מְכַמְּיִן וְשִׂיף. וְאֶסְרֵן כֵּף מְצֻאָה בְּכַרְכִּי וְסִיעִיף שְׂהִבִיא בְּשֵׁם תְּשׁוּבַת רַבִּי יוֹסֵף כֵּן מִנְּאִשׁ גַּם כֵּן כְּסִישׁ וּמְגַד אֲבִתְהֵם, וְכַתֵּב שְׂאֵין לוֹמֵר כֵּן הַלְכָה פְּדַבְּרֵי הַמְּסַל בְּאֲבָל, עֲצֵן שֵׁם: (ה) מְגַד־אֲבִתְהֵם וְשִׂיף בִּיּוֹרְה־דְעָה סִימָן שְׂעַט וְכִישׁ שֵׁם וְאֵלֵּה רַבָּה וְיִשְׁעוּתֵי־עַקֵּב וְחִיר־אֵרֶם, חֵלָא כְּסִישׁ וְיִשְׁעוּתֵי שְׂמַחְמִירִין כֵּן: (ו) לְבוּשִׁי־שְׂרָד: (ז) בְּגוֹד־אֲבִתְהֵם:

הַלְבוּת חַל הַמוֹעֵד בְּיָמֵי תַקְמוֹת תַקְמָה

ביאורים ומוספים

4) ובטעם הדבר כתב לעיל (סי' תקיד ס"ק ל), שגר שאינו מתבחן בהדלקתו לצורך יום טוב או לצורך הגנת גופו, אף אם מתבחן בהדלקתו לאיזה צורך אחר, כגון להראות עושרו ופזרנותו, אסור להדליקו ביום טוב, ונחשב כגר של בטלה שאסר השו"ע (שם סי' ה) להדליקו ביום טוב, וכתב בביה"ל שם (ד"ה נר) שאף שהמג"א הביא בשם מהרש"ל שמנהג העולם להקל כגר של בטלה, וכרעת הרמב"ם שמתיר, אין להקל בזה, משום שדעת רוב הפוסקים להחמיר.

5) ולענין הדלקת נר ליד הנפטור לכבודו [כשהנפטור אינו מונח בבית, ואין חשש שיבואו מתוך כך להספידו], כתב הגשר החיים (ח"א פ"ז ס"א אות ב ופ"כ ס"א אות ה) שגראה שמותר אף לישראל להדליקו ביום טוב מנר אחר, אף שאת הנר של שמעה אין להדליק אלא על ידי נביר, כיון שהנר שמדליק כשהמת מוטל לפניו הוא לצורך המת ולכבודו [אבל הנר שמדליקים במשך השבעה אינו לכבוד המת, אלא לעילוי נשמתו], ויש להתיר איסור הבערה משום כבוד המת, כי מודאורייתא הותרה הבערה אף שלא לצורך אוכל נפש, וכשם שהותר לישראל לחמם מים עבור טהרתו כמבואר בשו"ע לעיל (סי' תקכו ס"א), ובאר במשנ"ב שם (ס"ק ט), שהטעם הוא מתוך שהותרה הבערה לצורך אוכל נפש הותרה גם שלא לצורך, ויש כאן צורך קצת משום כבוד המת, [ומימי א"י לחמם את הנר כדי להדביקו לרפעה, כמבואר במשנ"ב לעיל (סי' תקיד ס"ק יח)]. מאידך, דעת הגר"שזי איערבך (מש"כ פס"ד הע"י ב) שלא נוהגים להדליק נר ליד הנפטור ביום טוב, אפילו על ידי נביר, כיון שעלולים להיכשל על ידי זה בכמה איסורים. [נדעיר שם (הע"י כו) שאין לדמותו לחימום מים שהותר לצורך טהרת המת, כי הדלקת הנר אינה צורך המת, ואין בה אלא ענין רוחני של כבוד המת].

[שעה"צ ס"ק ג]

מה שמתבנין שם אודות יארצייטם.

6) שם הביא בשם הכתוב סופר, שבשעת הדחק [כגון שכח להדליק בערב יום טוב, או שכחה הנר ביום טוב], יתכן שמותר לישראל להדליק נר יארצייט בעצמו, כיון שנחשב כעין נר של מצוה שהוא לכבוד אבותיו, ואם כן הוא הדין לכאורה לענין הנר שמדליקים כל השבעה, שבשעת הדחק יכול ישראל להדליקו בעצמו. וראה עוד בביה"ל שם שמוטב להדליק את הנר בבית הכנסת, ואז מותר לכתחילה לישראל עצמו להדליק, ואינו נחשב נר של בטלה, וכמבואר שם בשו"ע ובמשנ"ב (ס"ק לא) שיש בזה צורך מצוה וכבוד המקום אפילו ביום, כמה שמרבה נרות בבית הכנסת. [ואופן נוסף להיתר, ראה בפמ"ג שם (משנ"ב ס"ק ח) שמותר להדליק נר כדי שיוכל להדליק ממנו את הטבק מתי שירצה, ונחשב שמדליקו לצורך, שהרי מבואר במשנ"ב לעיל (סי' קנד ס"ק נו) בשם השערי תשובה שמותר להדליק מקטרת של טבק מנר של יארצייט].

[משנ"ב ס"ק ד]

שליש מיום הקבורה? וכי, רק יום אחד?

7) ובטעם החילוק שהרגל עולה למנין שלושים ואינו עולה למנין שבעה, כתב הרמב"ן (תורת האדם עמ' רכו), הובא בבי" יוד סי' שצט ובט"ז שם ס"ק ב) שכיון שדין שלושים נהג לגמרי ברגל עצמו כמו בשאר ימות השנה [גם במקרים שמדין הרגל הוא מותר בהם, וכמבואר לקמן (ס"ק כז)], יכול למנותו, מה שאין כן לענין שבעה שחוב הדינים אינם נוהגים חוץ מדברים שבצינעא [וכמבואר בשו"ע לקמן (ס"ד)], ולכן אין הרגל עולה לו.

ומה שנדהג דין שלושים ברגל בכל הדברים, אף שאין אבלות ברגל המשך במילואים עמוד 5

[משנ"ב ס"ק כה]

לצורך בית הקברות? וכי, זכר לתקפה שרי?

37) אבל לצורך אחר, כתבו השו"ע והרמ"א (י"ד סי' שסח ס"א) שאין ללקט עשבים בבית הקברות, משום כבוד המתים, ואין להתיר אלא לצורך בית הקברות וכדי לקבור שם (פרישה שם א"ת ב).

38) בטעם מנהג זה [שהובא בשו"ע (י"ד סי' שעו ס"ד)] ביאר הטור שם, שיש בזה רמז לתחיית המתים, כענין שנאמר (תהלים עב טז) יוציאו מעיר כעשב הארץ, וראה טעם נוסף בשי"ך שם (ס"ק ה) בשם הרמב"ן.

[משנ"ב ס"ק כו]

תענית לתענית? וטוב שיהיה אחר אסרו חג?

39) ועצם איסור תענית בחול המועד, ראה בשעה"צ לקמן (סי' תקעב ס"ק ג) בשם הפמ"ג שהוכיח מהשו"ע שהוא רק מדרבנן.

40) כיון שנדהג שלא להתענות באסרו חג, כמבואר לעיל (סי' תכט ס"ק יד). אמנם, לענין מי שהתענה בשבת, ויום ראשון שלאחריה הוא אסרו חג, כתב לעיל (סי' רפח ס"ק ט) שיכול להתענות בו תענית לתעניתו, כיון שאיסור התענית באסרו חג אינו אלא מנהג. [ולענין אסרו חג של שבתות, כתב השו"ע לעיל (סי' תצד ס"ג) שאסור להתענות בו מצד הדין, וראה משנ"ב שם (ס"ק ו)].

[שעה"צ ס"ק יז]

אפשר דלדרש בפניו פסוק?

41) ואף שדרשה מעוררת את ההספד, ואסור להספיד ביום טוב אף תלמיד חכם [גם בזמננו שהיה דין תלמיד חכם, ואפילו ביום טוב שני כמבואר ברמב"ם (פ"א מהל' אבל ה"ה)], יתכן שביום טוב שאיסור ההספד חמור יותר, יזהר ולא יבוא לידי הספד דברי סופרים עמק דבר סי' תא ס"ק כ), [אכן, בזמננו שלא נוהג דין תלמיד חכם כמבואר במשנ"ב (ס"ק כו), לכאורה אין נפקא מינה בספיקו של הפמ"ג].

סימן תקמח

דיני אבלות בחל המועד

[משנ"ב ס"ק ב]

הוא רק מצוה דייחוד?

1) כלומר שאף אבלות היום הראשון שהיא מן התורה [לדעת השו"ע להלן (ס"ג)], מימי אינה אלא עשה דיחיד, ונדחית מפני מצות שמחת הרגל שהיא מצות עשה מן התורה [כמבואר לעיל (סי' תקכט ס"ק טו)], והיא גם עשה דרבים [לבוש ס"א].

[משנ"ב ס"ק ג]

האין זה פלוני? וכי, שאין אוכלין שם? וכי, לא ידליק בעצמו ביום טוב? אלא על ידי צבור?

2) ואף שאין לנהוג מנהגי אבלות במועד, וגם הרגל מבטל דין שבעה כשהתחיל לנהוג אבלות קודם הרגל, ביאר בשו"ת נהלת שבעה (סי' עג) שהוא מקור הדין שהדלקת הנר בשבעה אינה מחמת אבלות, אלא לעילוי נשמת הנפטור [וכמו קדיש שנדהג בשבת וביום טוב, וראה גם במשנ"ב להלן (ס"ק נב) שאין הרגל מבטל דין שבעה ושלושים לענין חיוב אמירת קדיש].

3) וגם בחדר ששוחים בו כל היום, אף שאין אוכלים בו, דעת הגר"שזי איערבך (מש"כ פס"ד ס"ה הע"י כד) שלא ידליק שם את הנר לכבוד המת, שמא יבוא להספידו.

מילואים הלכות חל המועד סימן תקמו המשך מעמוד 38

33) ואף שכל דבר שאסור משום מראית העין, לא חילקו בו חכמים ואסרו לעשותו אפילו בחודי חדרים [כמבואר בש"ע לעיל (סי' שא סמ"ה)]. וכן הקשו התוספות במועד קטן (ת. ב ד"ה ומנסרו), יש לישב לפי דעת הסוברים שאיסור מלאכה בחול המועד הוא רק מדרבנן [כמבואר לעיל (סי' תקל ס"א)], ועל פי מה שכתב המשגיב לעיל (סי' שא ס"ק קסה) וכן כתב בשערי צדק לקמן (סי' תקנא ס"ק מו), וראה גם ביה"ע (סי' שלו ס"ט ד"ה בצנעא), ובמה שכתבנו לעיל (סי' תצו ס"ק ט) שהאיסור בחודי חדרים הוא דוקא במקום שעלולים לחשוך בו שעובר על איסור דאורייתא, אבל כשהחשד הוא שעובר על איסור דרבנן, מותר לעשות כן בחודי חדרים [וראה מצבת משה להגיר משה לוריא (מועד קטן שם) שפירש כן את דברי התוספות שם], ולדעת הסוברים שאיסור מלאכה בחול המועד הוא מדאורייתא [כמבואר במשגיב (סי' תקל שם)], ראה מה שהרי"ף בזה הדין (ביצה ד, ב מפני הרי"ף, צ"ח לדבריו ביה"ע סי' שא שם ד"ה בחודי).

34) ובטעם איסור עשיית המלאכה בפני הנכרים, כתב לעיל (סי' תקכו ס"ק לו) לענין רביבה בעיר לצורך המת ביום טוב שני, שכשיראו הנכרים שישראל מהללים יום טוב עבור המת, יאמרו עליהם שמחללים יום טוב ויכופו אותם לעשות גם מלאכות אחרות ביום טוב, והוא הדין כאן לענין חול המועד.

[משנ"ב ס"ק כא]

שְׁהַכֵּל יִדְעִים שֶׁהוּא לְצַרְף הַפְּתוּחָה.

35) וכן בעיר שדרים בה מעט יהודים, כתב הש"ע שכל מת נחשב מפורטם, כי כולם יודעים כשיש מת בעיר. אכן בעיר שדרים בה הרבה יהודים, כתב בשערי צדק לעיל (סי' תקכו ס"ק כז) שאף אם התפרטם הדבר במקרה אינו מועיל, ואסור לעשות עבורו מלאכה כפרהסיא.

[משנ"ב ס"ק כב]

מִתָּר לְקַץ הַדָּסָה.

36) היתר זה, פירש לעיל (סי' תקכו ס"ק יח) שנאמר רק במקום שנחגגים להניח הדס על מיטת המת משום כבוד.

ולענין מנהג ירושלים בקריעה על קרובים, כתב הגשר החיים (ח"א פ"ד אות כד) שגם הספרדים נהגו כמנהג אשכנז לקרוע בחול המועד רק על אביו ואמו, וכן כתב החיד"א (מחזיק ברכה סי' ג) והב"ח החיים (סי' ל), ובשרית יביע אומר (חיד י"ד סי' כה) כתב שכשאר ערי ארץ ישראל חרץ מירושלים נהגים הספרדים לקרוע על כל הקרובים, וכדעת השו"ע.

[משנ"ב ס"ק יח]

דַּעֲקָשׁוּ לֹא נִהְיָ לְחַלֵּץ בְּתָף קָלָלָהּ.

80) ובטעם הדבר כתב הלבוש (י"ד שם ס"ט), שבזמן הזה הוא ולו"ל רב אפילו לאדם שפל ועני שבישראל, וכמו שבזמננו אדם חשוב היה פטור מחליצת כתף כשאינה לפי כבודו, והערוך השלחן שם (ס"ח) ביאר שבצורת הבגדים של ימינו כמעט ולא שייכת חליצת כתף אלא אם כן יחלץ את כל הבגד, ולכן כולם מוחלים על כבוד זה.

[משנ"ב ס"ק יט]

וְהַפְּרִין מְקַדְּשִׁין אֶפְסָלוּ מַעֲשֵׂה אֶמְנָם.

81) והוסיף במשגיב לעיל (סי' תקכו ס"ק יט) לענין יום טוב שני, שאף שאפשר לכרוך את המת בסדין שלא בתפירה, מימ התירו לחפור תכריכים [ובטעם היתר ביאר הרמב"ן (שבת קלט, ב), שהוא כבודו של מת], וכתב הדרי"ט משה (סי' תקמד אות א) שנחגג להקל בחול המועד כמו ביום טוב שני.

היתר זה לחפור לו תכריכין [וכן לקצוץ עבורו הדס כדלהלן (סי' כב)], כתב שם (סי' כד) שאינו אלא בחצור של מת, כדי שיראו הכל שעושה כן בשביל המת, וכמו לענין עשיית ארון וסירת קדות לארון כמבואר כאן בשו"ע.

82) וכן להדפיס ולהדביק מודעות אבל בחול המועד כדי להודיע על כך לרבים, כתב בספר ששי"ב (פס"ז ה"ג קפד) שמסתבר שמותר, כיון שנחשב כצורכי מצוה משום כבודו של הנפטר.

[משנ"ב ס"ק כ]

בְּצַנְעָא בְּתוּף הַפְּתוּחָה וְכוּ', דְּלִגְבֵי עֲבוֹרָה.

הלכות חל המועד סימן תקמו תקמא המשך מעמוד 4

בעצמו במחזיק ברכה כאן ובשרית יוסף אומץ (סי' צג). ובמקום צער וכיוצא בו, ראה מה שכתב החכמת אדם (כלל קסט ס"ב) שאפשר להקל כדעת הסוברים ששמיני עצרת נחשב כשבעה ימים לענין חגיגה, וכן שיש להקל לענין תפילות לנשגם [שיש מתירים לכל אשה להסתפר לאחר השבעה], וראה שכן כתב הנשר החיים (ח"א פכ"ג ס"ב אות יב) שבשעת הדחק אפשר להקל ולהחשיב את שמיני עצרת כשבעה ימים.

[משנ"ב ס"ק ט]

טְעוּת־סִפְרֵי הַיָּאָה.

9) וכן בדפוס ראשון של שו"ע עם הגהות הרמ"א לא מופיעה הגהיה זו.

[משנ"ב ס"ק י'

שְׂבָעָה מֵתֵי מַצְוָה⁽¹⁰⁾ וְכוּ', אֵינָם שְׂהִיִּסְפוּ עֲלֵיהֶם⁽¹¹⁾.

10) שהם אביו ואמו, בנו ובתו, ואחיו מאביו, ואחותו מאביו אם היא בתולה שלא התקדשה לאיש, ואשתו.

11) שהם אחיו מאמו, ואחותו מאמו בין בתולה בין נשואה, ואחותו מאביו הנשואה, ואשה לבעלת.

אלא בדברים שבצנעא, כתב (שם) שכשנחגג שלושים ברגל אין האבלות מתפרטמת, ונחשב אבלות בצנעא, כיון שדיני שלושים הם רק בשב ואל תעשה [בשונה מדיני שבעה בכפיית המטה ועטוף הראש], ונחגגים בחלקם בין כך מדין הרגל [בגיהוץ ותפירתו], וגם כשלוש בגד שאינו מוגהץ, כתב הט"ז (שם) שאינו ניכר שעושה כן מחמת האבלות, כי הראיה יכול לומר שיתכן שהוא משום שאין לו בנד אחר, וכן לענין גילוח, אינו מפורטם כל כך שבא ממדינת הים ואינו מגלה, וכן כשאר הדברים. וראה טעם מסף בביאור הגר"א שם (סי' ד).

8) ובשערי צדק (סי' ד) הביא בשם הכריז יוסף, שאף שדעת מהרש"ל ומשאח בנימין והש"ך ששמיני עצרת נחשב כשבעה ימים, מ"מ אין לומר בזה 'הלכה כדברי המיקל באבלי', וביאר בשו"ת אגרות משה (י"ד ח"א סי' רנז) שהטעם שאין אומרים כאן 'הלכה כדברי המיקל באבלי' [כמבואר בגמ' במועד קטן יט, ב], משום שכן היא ההכרעה הברורה להלכה ששמיני עצרת עולה רק ליום אחד מהשלושים, וכן יש להורות למעשה [וראה בערוך השלחן (סי' א)], ומה שביאר בשו"ת צ"ח אלעזר [אבן יעקב סי' ס] בטעמו של הכריז יוסף, וכפי שכתב

הַלְבוּת הַלְמוּעֵד סִימָן תַּקְמָח

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק טו]

משנה ב' (ל"א) וכו', שמת לו מת (ל"א), ענין לעיל ב' (ל"א) וכו', וענין ב' (ל"א) וכו'.

[שעה"צ ס"ק ט]

שם משמע, שהספק הוא באופן שלבש כבר את הבגד

החדש לכבוד יום טוב, וכשחלה עליו האבלות במועד עדיין הבגד חדש, והספק הוא האם צריך להחליף לבגדי יום טוב שאינם חדשים או לא [ואבל ללבוש לכתחילה בגד חדש משמע לכאורה שאסור].

[משנ"ב ס"ק טז]

שם משנ"ב (ל"א) וכו', ר' יוחנן ב' (ל"א) וכו', ו' (ל"א) וכו', ו' (ל"א) וכו'.

והנהגה בזמנינו היא כדעת הגר"א (מעשה רב אית קצו), שאכל לובש בגדי שבת לכבוד שבת אף באמצע השבוע, וכן בגדי יום טוב לכבוד יום טוב אף אם התחיל לנהוג אבלות קודם הרגל ונבטעם הדבר ביאר בתוספת מעשה רב (שם), שאם ילבש בגדי חול הרי זה אבלות בפרהסיא, וכן כתב הברכי יוסף (סי' ת ס"ק ב), וכן כתב במשנ"ב לקמן (סי' תקנא ס"ק ו) לענין לבישת בגדי שבת בשבת חזון [ובש"ש"כ (פס"ה ס"ז) כתב שזהו מנהג ארץ ישראל].

והטעם שהרגל אינו עולה למנין שבעה, אף שנהג בו דברים שבצינעא, ובשבת שבתוך השבעה הלא גם אינו נוהג אלא בדברים שבצינעא ומימי עולה למנין שבעה, כתבו התוס' (מועד קטן ב, ב ר"ה מאן, ציינו בבבאור הגר"א י"ד סי' ת ס"ק א) שברגל אין דין אבלות כלל כיון שיש בו מצות שמחה [ומה שנהגו בדברים שבצינעא הוא הדין שיש בו מצות שמחה] אבל בשבת שאין בה דין שמחה אלא רק דין עונג [ומה שאינו נוהג בדברים שבפרהסיא בשבת הוא מטעם אחר, ראה שם], עולה למנין שבעה, וראה טעם נוסף בירושלמי (מועד קטן פ"ג ה"ה), ובערוך השלחן (י"ד סי' שצט ס"ג).

כלומר כשרוחץ מקצת גופו [וכן מבואר לקמן (סי' תקנ"ד ס"ק ט) שרוחץ ידיו במים חמים אסורה משום דברים שבצינעא], אבל רחיצת כל גופו אסורה אף בצונן [במבואר בשו"ע (י"ד סי' שפא ס"א)] לענין אכל בתוך שבעה, וכן כתב הרמב"ם (פירוש המשניות מועד קטן פ"ג מ"ה) לענין אכל בשבת שנהג דברים שבצינעא, שאסור לרחוץ מקצת גופו בחמין וכל גופו אפילו בצונן. [ומה שהפנה בשעה"צ (ס"ק י) כמקור לדין זה לדברי המג"א, לא נמצא שם, אלא הובא בא"ר (ס"ק ג), ושם כתב רחיצה סתם].

וראה פתחי תשובה (שם ס"ק א) בשם התפארת למשה, שאיסור רחיצה בחמין הוא אף במים פושרים.

ולרחוץ לכבוד יום טוב האחרון, כתב המהרש"ל (בבבאור ליו"ד סי' שפט) שמוותר, וכן מותר להחליף לבנים. וכתב הגר"ש דבליצקי (הע' בספר פני ברוך) שגם לכבוד שבת חול המועד, מותר.

ולענין קרובי המת שאינם משבעה הקרובים, בגן נבדים [שנוהגים במקצת דיני אבלות כמבואר בשו"ע (י"ד סי' שעד ס"ז) שכל מי שמתאבל עליו מתאבל עמו], הסתפק הגר"שז' אויערבך (שש"כ פס"ה הע' קעב) אם אסורים בחול המועד ברחיצה בחמין ובשאר מיני שמחה, ויתכן שמוותרים בזה בין במועד ובין לאחר המועד, וסיים שצ"ע בזה. וראה בפתחי תשובה (י"ד סי' שצט ס"ק ד).

וכן לענין אמירת ההגדה בליל הסדר על ידי אכל בתוך המשך בעמוד הבא

כלומר שבשאר אכל שהתחיל לנהוג אבלות קודם הרגל, ופגע הרגל באמצע השבעה, אסור לו להחליף את בגדיו וללבוש בגדי יום טוב, ואף שבטלה ממנו גזירת שבעה, מ"מ בתוך שלושים מבואר ברמ"א (י"ד סי' שפט ס"ג) שאסור לו ללבוש בגדי שבת ויום טוב [וכמבואר במשנ"ב להלן (ס"ק כז)] לענין לבישת כלים מנוהגים חדשים ולבנים]. אבל אם לא התחיל עדיין לנהוג אבלות קודם המועד, הרי זה כאבלות בפרהסיא אם לא ילבש בגדי יום טוב.

והנהגה בזמנינו היא כדעת הגר"א (מעשה רב אית קצו), שאכל לובש בגדי שבת לכבוד שבת אף באמצע השבוע, וכן בגדי יום טוב לכבוד יום טוב אף אם התחיל לנהוג אבלות קודם הרגל ונבטעם הדבר ביאר בתוספת מעשה רב (שם), שאם ילבש בגדי חול הרי זה אבלות בפרהסיא, וכן כתב הברכי יוסף (סי' ת ס"ק ב), וכן כתב במשנ"ב לקמן (סי' תקנא ס"ק ו) לענין לבישת בגדי שבת בשבת חזון [ובש"ש"כ (פס"ה ס"ז) כתב שזהו מנהג ארץ ישראל].

שבשאר ימות השנה, כתב השו"ע לעיל (סי' לח ס"ה) שאינו מניח תפילין ביום הראשון לאבלות, ובטעם הדבר ביאר במשנ"ב שם (ס"ק י"ח) שהיום הראשון לאבלות נקרא יום מר, שנאמר "ואחריה ביום מר", ותפילין נקראים פאר [שנאמר "פארוך חבוש עליך"], ואבל מעולל באפר, ואין זה נאה לתת פאר תחת אפר.

שם (ס"ק טז) כתב, שצריך להניח תפילין בחול המועד, אפילו ביום הראשון שמת לו מת, אף שבשאר ימות השנה אינו מניח תפילין ביום שמת לו מת [ובטעם הדבר כתב המג"א (ס"ק ה) שמה שאכל פטור ביום הראשון מן התפילין, הוא משום שיום מר הוא לו, וזה לא שייך בחול המועד שאין אבלות נוהגת בו], אלא שהביא שם שהפמ"ג פקפק בזה, כי אף שאין אבלות במועד, מ"מ היום הראשון הוא יום מר לו [וראה שם במשנ"ב שיום הקבורה נחשב כיום המיתה, כיון שהוא יום ראשון לאבלות ולמנוחה], והסיק שעל כל פנים יזהר להניח בלא ברכה, והוסיף במשנ"ב שם, שאף לולא דבריו המנהג הוא בכל אדם אף שאינו אכל, שלא לברך על תפילין בחול המועד [כמבואר במשנ"ב לעיל (סי' לא ס"ק ח)], וראה מה שכתבנו שם שיש שכתבו שבזמנינו המנהג בארץ ישראל שלא להניח תפילין כלל בחול המועד].

ולענין הנחת תפילין לאכל באסרו חג, כשנקבר המת בחול המועד, כתב שם שצריך להניח באסרו חג [בברכה], אף שהוא היום הראשון לאבלות [שהרי מתחיל למנות שבעה לאחר הרגל כמבואר בשו"ע לעיל (ס"א)], כיון שכבר נחמדהו במועד [כמבואר בשו"ע להלן (ס"ו)]. וכן כשנקבר המת ביום טוב שני, יניח תפילין באסרו חג, כיון שיום טוב שני עולה למנין שבעה [כמבואר בשו"ע לעיל (ס"ב)], וממילא אסרו חג הוא היום השני לאבלות.

שהביא שהשבות יעקב (ח"ב סי' כה) הולק וסובר שגם בחול המועד אין להניח תפילין ביום הראשון, וכן ביום השני לאבלות עד אחר הנץ החמה, וכשאר ימות השנה, וכתב השער תשובה שניראה להחיות להניח תפילין ביום השני אף קודם הנץ החמה, מאחר שיש פוסקים הסוברים שאכל גם בכל השנה מניח ביום השני מיד, וכמבואר במשנ"ב שם (ס"ק יט).

הלכות חל המועד סימן תקמח

ביאורים ומוספים המשך

23) שפטור מכל מצוות האמורות בתורה, כמבואר במשניב לעיל (סי' עא ס"ק ד). ובטעם הדבר ביאר בשערי צדק (סי' תרמ ס"ק מח), שעוסק במצוה פטור מן המצוה, וכיון שעוסק במצוות קבורה, אינו צריך לעסוק במצוה אחרת.

ובמצוה שעובר עליה בקום ועשה כמו מצות סוכה, הביא במשניב שם (סי' לא) ובשערי צדק שם (סי' נו-מח) שהפמיג הסתפק אם איתן פטור, והבכורי יעקב כתב שפטור, כיון שעוסק במצוה פטור מן המצוה גם באופן זה [ולדעתו חייב רק במצוה שאינה צריכה מעשה כמו תענית ציבור].

אמנם, לענין אכילה בלא ברכה ראשונה, כתב לעיל (סי' עא ס"ק ד) שאותן אוכל בלא ברכה, אף שאכילה היא בקום ועשה [וראה מה שכתבנו שם].

ולענין מצוות לא תעשה, כתב בבית הלוי לעיל (שם סי' ד"ה מ"ז) שאותן חייב בהן, אפילו בדבר שהוא רק מדרבנן.

[שערי צדק סי' יב]

שפמיג לקבר עליהם²⁴.

24) ואכן מצד הדין, כתב השו"ע לעיל (סי' תקכו ס"ב) שאסור להלין את מתו ביום טוב ראשון כדי שיתעסקו בו ישראל ביום טוב שני, וטעם הדבר ראה במשניב שם (סי' טו). [וראה בבית הלוי שם, שלדעת הרמ"א שם (סי' ד) גם ביום טוב שני אין לקוברו אלא על ידי עכור].

[משניב סי' ט]

משערי צדק סי' י"ג, וכו', שאין דרך לקבר בליה"ט וכו', מפר לקה"ש²⁵.

25) וכן במקום שצריך לשבת עם אנשי החברא קדישא לאחר מנחה בנגוע למקום הקבורה, או לעסוק בשאר צרכי המת, כתב לעיל (סי' עא ס"ק ט) שחלה עליו או אנינותו, וכן אם צריך האונן לחשוב ביום טוב על סדרי הלוי, על מקום הקבורה, על פרסום המודעות וכו', דעת הגר"ש אויערבך (ששי"ב פס"ד הע' צא) שפטור הוא באותו זמן מקיום מצוות אף באמצע היום. אמנם הוסיף, שיתכן שרשאי הוא להפסיק לזמן קצר לקיים מצוה, ואין בכך זלוזל למת, כיון שעדיין יום טוב הוא, וסיים שצ"ע בדבר.

26) וכן כתב לעיל (סי' עא ס"ק יא) שכך הסכימו רוב האחרונים, ואף שאסור להלין את המת, מבואר בשו"ע (ו"ד סי' שנו ס"א) שכשמלינים את המת לכבודו, מותר, ואם רוצה לקוברו בלילה, כתב הערוך השלחן (סי' ה) שחלה עליו אנינות מיד, וכן כתב הכף החיים (סי' כג), [וכן לענין ירושלים העתיקה, שאסור להלין בה את המת אפילו לכבודו של מת וחייבים לקוברו בלילה, כתב בששי"ב (פס"ד סכ"ג בהע') שחלים עליו דיני אנינות גם בליל יום טוב, אך כתב (שם הע' קטו) שדעת הגר"ש אויערבך שבזמנינו לא מקפידים שלא להלין את המת בירושלים ביום טוב].

ולענין אונן בשאר ימות השנה, כתב לעיל (שם) שחל עליו דין אנינות גם בלילה, ובטעם הדבר כתב בשו"ע בית דוד (ו"ד סי' קטו) שלענין יום טוב שני מלבד הטעם שאין דרך לקבור בלילה, יש לצרף טעם נוסף [כמבואר במג"א סי' ח], שאינו כיום חול ממש לגבי מת, שהרי נוהגים גם ביום טוב שני שלא לעשות צרכי קבורה **המשך בעמוד הבא**

השבעה, מבואר בשערי צדק לקמן (סי' טו) [לענין אונן], שבשאר דברי תורה יש לו להחמיר שלא יאמר בעצמו את ההגדה, מפני שיש בה מדרש הפסוקים [אלא עדיף שיאמר אותה אחר לפניו והוא ישב וישמע מפי]. אך אם אין מי שיאמרה בפניו, כתב הערוך השלחן (ו"ד סי' שמוא סי"ז) שצריך לאומרה בעצמו.

28) וכן דעת הגר"ש אויערבך (ששי"ב פס"ה הע' קעה) שנוהגים להקל בזה. [וראה בשו"ע אגרות משה (ו"ד ח"ד סי' ס אות ד) שכתב שלענין קריאת פסוקים סתם בלי עיון, יש לפסוק כדעת האוסרים, ראה שם טעמו בזה].

הטעם להחמיר בדברי תורה לאבל ברגל, כתב בשו"ע חכם צבי (ח"א סי' ק, הובא בשערי תשובה סי' ד) שלענין מצוות תלמוד תורה, יש לסמוך על הרמב"ם וסיעתו שאין אבלות ברגל אפילו בדברים שבצינעא, ואין נכון לומר שילמד בכל הרגל דיני אבלות ובדברים הרעים שבידעיה, והא"ר (סי' ג) הוסיף, שיש לצרף לזה דעת הסוברים שדברי תורה הם בכלל דברים שבפרהסיא, ובשו"ע דת אש (סי' ג, הובא בתחילת תשובה סי' שצט ס"ק א) כתב שדברי תורה אסורים משום שמחה, וברגל אין לאסור זאת משום מצוות שמחת הרגל שהיא מדאורייתא ודוחה אבלות של דבריהם, וראה מה שכתב על דבריהם בשו"ע אגרות משה (שם).

21) ובשמחת תורה שהמנהג הוא שכל אחד מהציבור יעלה לתורה, כתב החכמת שלמה (להגר"ש קלוגר סי"א) שיותר גם לאבל שמת לו מת ברגל לעלות לתורה, כי אם לא יעלה נחשב לאבלות בפרהסיא [ועוד שצ"ע ע"פ א"א לא יעלה כמו כולם], וכן כתב הפתחי תשובה (ו"ד סי' שצט ס"ק א) בשם שו"ע דת אש. מאידך, בשו"ע לב חיים (ח"ב סי' קכד) כתב שלא יעלה לתורה, אלא יצא מחוץ לבית הכנסת, והשו"ע חמד (אסיפת דינים מערכת אבלות אות ל) חשב לדבריו, אך כתב שאם אינו יכול לצאת מבית הכנסת כיון שיש שם מין מצומצם, יכול לעלות לתורה, כדי שלא ינהג אבלות בפרהסיא [וראה גם גלין מדרש"א (ו"ד סי' ת על ה"ז סי' א)].

[משניב סי' יז]

אנינות נוהג ב²⁶ וכו', שש"קיים ל²⁷.

22) ועד מתי נקרא אונן, כתב לקמן (סי' תרצו ס"ק כג) שנקרא כן כל זמן שלא נקבר המת.

ובטעם הדבר שנוהגת אנינות במועד אף שאבלות אינה נוהגת בו, מבואר בבלחש (סי' ה) שדין אנינות אינו משום אבלות, אלא כדי שיהיה לבו פנוי לחשוב על צרכי המת להתעסק עמו בקבורתו, ולא יתעצל בקבורתו.

וראה במשניב לעיל (סי' עא ס"ק ה) שדעת השו"ע היא שאף אם יש לו מי שיתעסק בקבורתו חל עליו דין אנינות, ופטור מכל המצוות, ואסור לו להחמיר על עצמו, מפני כבודו של מת, שלא יאמרו מת זה קל הוא בעיני האונן ואינו חרד על מיתתו, אלא שהרצוה להחמיר באופן זה, אין מוחים בידו, כיון שיש אומרים שבשיש מי שמתפלל עבורו בצרכי הקבורה, אין עליו דין אונן, וכן אונן ביום טוב [בשקובד ביום טוב ראשון על ידי עכורים או ביום טוב שני על ידי ישראל], כתב המטה אפרים (סי' תקצו סי"ז) שאין האונן רשאי להחמיר על עצמו להיפטר מדין אונן, אף אם אחרים מטפלים עבורו בצרכי הקבורה [וראה פתחי תשובה (סי' שמוא סי' טו) ובערוך השלחן שם (סי' י"ד) ובדברי סופרים שם (סי' א) ביחוד הלכה ד"ה וכל שקן].

חֲלֻכּוֹת חַל הַמּוֹעֵד סִימָן תַּקמח

ביאורים ומוספים המשך

28) וכן אם מת לו מת ביום טוב בזמן תפילת שחרית, ומנהג המקום לשבת עם אנשי החברא קדישא בנוגע למקום הקבורה, כתב לעיל (סי' עא ס"ק יא) שאם אינו יכול לאוספם עד לאחר התפילה, לא חלה עליו עדיין אנינות, חייב להתפלל, כיון שנחשב כאנוס.

וכן במקום שנהגים שלא לקבור ביום טוב שני, כתב בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ג סי' קסא) שלא חלה עליו אנינות (נראה שם עוד (או"ח ח"ג סי' עו) שבזמננו יש להימנע מלקבור את המת ביום טוב שני, כי באים לידי חילול יום טוב, וראה עוד מה שכתבנו לעיל (סי' תקכו ס"ק בד)).

וכן ארץ ישראל השוהה בחוץ לארץ ביום טוב שני, דעת הגרש"ז אדערבך (ששי"ב פס"ד הע' קלט) שאף שאצלו הוא חול, וביום חול הדין הוא שחלה עליו אנינות גם אם הוא אנוס ואינו יכול לקבור את מתו כמבואר במשנ"ב לעיל (שם), מי"מ כיון שאצל כולם הוא יום טוב, לא חל עליו דין אנינות, וסוים שעדיין צ"ע בזה.

על ידי ישראל, כמבואר ברמ"א לעיל (סי' תקכו ס"ד), וכן כתב בעל היד אפרים (חידושים וביאורים מהלכות אונן סכ"ב בסוף שו"ע הלכות אבילות), [ולדעתם במקום שנהגו לקבור ביום טוב שני על ידי ישראל, נהגו דין אנינות אפילו בלילה, ובמשנ"ב לא חילק בזה, וראה כף החיים ס"ק כג].

ולענין אונן בליל פורים, ראה מה שכתב הרמ"א לקמן (סי' תרצו ס"ז) ובמשנ"ב שם (סי' כד).

27) וכן לענין ברכת 'שהחיינו' בקידוש, כתב בשו"ת הר צבי (או"ח ח"א סי' קטז) שמברך אותה, כיון שלא חלה עליו עדיין אנינות, ואף שהוא שרוי בצעה, שהרי מצינו שאבל מברך 'שהחיינו' על ירושה כמבואר בשו"ע לעיל (סי' רכג ס"ב), למרות ששרוי בצעה.

[משנ"ב ס"ק כ
או אַנְס אֶתְרָא²⁸]

הַלְבוּת הַלְמוֹעֵד סִימָן תַּקְמָח

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק כא]

לְקַח יְהֵא אָסוּר בְּדַבְרֵי-תִרְחָה⁽²⁹⁾.

(29) וראה בשעה"צ (ס"ק טז) שגם בליל יום טוב שני אין זה ברור שיהיה אסור בדברי תורה [כי אין דרך לקבוע בלילה], אמנם לעיל (סי' עא ס"ק יא) כתב בסתם שאסור בדברי תורה גם בליל יום טוב שני, ומשמע עוד בשעה"צ כאן, שמצדד סדעת המתירים בדברי תורה ביום טוב בשלא חלה עליו אנינות, אמנם לעיל (שם ס"ק ח) כתב, שאף בשבת שלא חלה עליו עדין אנינות כלל וחייב בכל המצוות, מ"מ אסור בדברים שבצינעא, וכתב שם (ס"ק טז) שדברי תורה הם בכלל דברים שבצינעא [אכן ראה שם שיש מתירים דברי תורה במועד לכל אָבֵל].

[משנ"ב ס"ק כב]

הַיִּשְׁאוּמְרִים הַמוּקָא עִם בְּהֵמָה⁽³⁰⁾.

(30) שמתיר בכל אָבֵל לאחר שלשה ימים מהקבורה, לעשות בעצמו מלאכה בדבר האבד, אם אינו יכול לעשותה על ידי אחרים, ומה שכתב בן בלשון 'אפשר' אף שהרמ"א הכריע שם להקל, ראה בספר דברי סופרים (סי' שצט עמק דבר ס"ק קא).

[שעה"צ ס"ק יז]

אָלָא לַעֲנִין תּוֹף תְּרַגְלִי⁽³¹⁾ וכו', צל תּוֹף תְּרַגְלִי⁽³²⁾.

(31) והטעם שבתוך הרגל התירו לאָבֵל מלאכת דבר האבד על ידי עצמו, אף שבשאר ימות השנה אסור לאָבֵל לעשות מלאכה בעצמו אף בדבר האבד כמבואר בשו"ע (יו"ד סי' שפ ס"ד), ביאר בהגהות רעק"א (שם סי' שצט ס"ב) שאָבֵל בשאר ימות השנה כיון שיכול לעשות מלאכתו בדבר האבד על ידי אחרים, לא התירו לו על ידי עצמו, אבל בחול המועד אין הברל בין אם יעשה על ידי אחרים או על ידי עצמו, כי גם אחרים אסורים במלאכה מצד המועד.

(32) כלומר שאף שהוא בתוך שבעה, והוא דבר שאינו אבד, מ"מ מותר לו לעשות מלאכתו [כשהיא מלאכה המותרת מצד המועד] על ידי אחרים, ובטעם הדבר ביאר בשו"ת בית דוד (ארי"ח סי' שיד), שכיון שלאחר המועד התירו לו לעשות מלאכה על ידי אחרים [כשעברו שבעה ימים ממיחת המת אף שלא כלו שבעת ימי האבלות], לא החמירו במועד עצמו יותר מלאחר המועד.

[משנ"ב ס"ק כה]

[אין צְרִיכִין⁽³³⁾ וכו', קַדְמֵי בְּרִיתֵי-הַפְּסֻטָּה בְּנֵהוּגָא⁽³⁴⁾].

(33) ומנהג העולם, הביא הגרש"ז אויערבך (שש"כ פס"ה הע' קפא) שמנחמים כרגיל כל השבעה שאחר הרגל, אך הסתפק אם הוא מנהג ותיקין, אכן, ראה במקור חיים (לבעל החוות יאיר, סי' שדביא מנהג זה, וכתב שהוא מנהג טעות, ובשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב סי' קעב) כתב שבזמנינו שלא נהגים לנחם במועד, יש חיוב לנחם אחר המועד.

(34) וראה לעיל (סי' רפז ס"ק ב) ומה שכתבנו שם פריי הרי"טם בזה.

[משנ"ב ס"ק טז]

בְּטֵלָה מִמֶּנּוּ עַל־יְדֵי־הָזָה גְּזֵרַת שְׁבָעָה⁽³⁵⁾.

(35) ולענין מנהג העליה לקבר בתום השבעה, כתב הגשר החיים (ח"א פכ"ט סי' טז) שכשיום טוב מבטל את השבעה [בשבוועות ראש השנה ויום כיפור], נהגים לעלות לקבר באסרו חג, אף שלא עברו שבעה ימים מהקבורה, מאידך, דעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה שבועות פ"ב ס"ט) שהמנהג הוא שעולים לקבר לאחר שבעה ימים, ולא למחרת החג, כיון שהדבר תלוי במספר הימים שעברו מהקבורה ולא בדיני האבלות שבטלו ממנו מפני החג [וכך נהגים גם לענין עליה לקבר בתום השלושים].

[משנ"ב ס"ק כז]

אָסוּר שְׁלֵשִׁים אָסוּר בְּכֻלָּם⁽³⁶⁾.

(36) ומה שנחג בדיני אבלות של שלשים ברגל, אף שאין אבלות ברגל אלא בדברים שבצינעא, ראה מה שכתבנו לעיל (ס"ק ד).

[משנ"ב ס"ק כח]

[דינו בְּדִין קוֹבְרֵי⁽³⁷⁾ וכו', שְׁנוּהַג בּוּ בְּרָחִים שְׁבָעֵנָא⁽³⁸⁾].

(37) וכל שכן אם לא ידע כלל קודם החג שמת לו מת, כמבואר בשו"ע לקמן (ס"ב), ולענין מי שלא נהג אבלות מחמת אונס, בגין חולה או יולדת, ראה במשנ"ב שם (ס"ק נג).

(38) וכן לענין הסיבה בליל הסדר, מבואר בשעה"צ לעיל (סי' תעב ס"ק יד) שאם לא נהג אבלות קודם החג, אינו מיטב בליל הסדר, וכן כתב השו"ע הרב שם (ס"ד) שנהגים שלא להסב, כיון שהסיבה נחשבת כדבר שבצינעא, ואָבֵל זה הרי חייב לנהוג מנהגי אבלות הנהגים בצינעא, וכן כתב הקצושי"ע (סי' קיה סי' י).

הלכות חל המועד סימן תקמח

כא

באר הגולה

ח קריאת שם י"ט
ט רמי י קריאת
רשי שם כ משה
שם י"ט ל פתחים
בביתא שם כ
כו קרא י"ט שם קטס
סדכאדי כן קאמי קטס
כפתי המטה ג שם
כמשה

עליו אנינות: ו' אף-על-פי שאין אבלות ברגל, אם מת לו מת ברגל מתעסקים בו ברגל לנתמו, ולאחר הרגל בשיכלו שבעה למיתת המת, אף-על-פי שעדין לא כלה האבלות, (כב) מלאכתו נעשית על-ידי אחרים (כג) בבתיהם, ועבדיו עושים לו בעצמה *בתוך (ס) (כד) ביתו, (כה) ואין צריכין לנתמו אחר הרגל למען הנמים שנתמיהו ברגל: ז' ימת לו מת קדם הרגל (כו) ונהג אבלות לאפלו (ט) שעה אחת לפני הרגל, בטלה ממנו גזרת שבעה, (כז) וימי הרגל עולים למנוח (י) שלשים, הרי שבעה לפני הרגל ונהג, ומשלים עליהם עד שלשים. *והנהגה אצלם באותה שעה, אצל אם שגג או חייד ולא נהג אבלות, או שהיה סמוך לחשכה ולא היה יכול לנהג, אין הרגל מבטל האבלות (כח) ודינו כדין קובר מתו ברגל: ז' אם נהג שבעה ופגע בו ברגל, מבטל ממנו גזרת שלשים,

באר היטב

(ס) ביתו. ושמך של אבד שמת לו מת היטב פסק הגאון מהר"ש מפראג לאסר במה בשאר אבלות, א"י: (ט) שעה א'. כלומר שעה טועטת, מי"ב: (י) שלשים, וכן הוסיף

באר הגולה

* בתוך ביתו. וכן במה שכתבנו בשם הסכמת ארם, והנה אף דבאלהו זוטא משטע דמסקנתו למעשה כמו זקני הגאון מהר"ש ולא כדעתו נקמו שיענית לקמה את לשונו, נקט החכמת ארם גאליה ובה, משום דאוחו חבר באהרונה ולם לא זכר כי אם דעתו, כמו שכתבנו במשנה ברורה בשמו, אכן מה דנקל הסכמת ארם עוד יותר מקונו לא הירא כלל, ואשתיק לשון החכמת ארם ונהג לשונו: ושמך של אבד שמת לו מת בחל-המועד מקור לעסק בתנחת מיד אחר יום טוב נא"ד בסימן הקמת (ומה דסיים אליה ובה כמו בשאר אבלות, רצה לומר, כמו שם ביום השביעי מטר לפתח את תנחתו, בן בנה אם מת ביום ראשון חל-המועד מטר תקף אחר יום טוב והוא יום השביעי, ונראה לי לדין דנהגין לאסור רק שלשה ימים, הוא הדין אם מת בערב יום טוב אחרון מטר, עד כאן לשונו, והאמת לא דמי כלל, דשם תלא נשב האבד על-כף פנים ג' ימים באבלות, מה שאין כן כשא העדין לא ישב פנים, ודי לנו להקל בענינו אם מת בחל-המועד ביום ראשון כדעת האלה רבה, דעל-כף פנים הוא צרכו יום שביעי מפיחת הפת, ולא לתפס שתי קלות דהנהו ג' ימים ובלא התבוננות אבלות כלל ובהקשר שהפרימגדים ספקם גם על קלתו של האלה רבה ודעתו להמיר קנה כקונו, ודינו אם נקל כהאלה רבה ולא יותר, ואשתיק לשון האלהו זוטא ונראה לעין כל שהאמת פדכרנו, ונהג לשונו: נראה לי דשמך אבד שמת לו מת בחל-המועד ראשון מטר לעסק בתנחת מיד אחר יום טוב, פתח דמקלין בשאר אבלות אחר כ' ימים, אצל שטעני בשם זקני הגאון ז"ל פסק לאסור כמו בשאר אבלות, עד כאן לשונו, הרי לך שגם היצת האלה רבה לנהג לענון שמך של אבד בעלמא רק ג' ימים, ויצעת מהר"ש ל' בנה, ואפלו הכי בענינו החמיר ונראה אם מת בחל-המועד ביום ראשון, כדי שיהיה בסוף הכל על-כף פנים פתחת התנחת ביום השביעי מפיחת הפת, וכפ"ל, ועל-פיה ששם כמו שכתבנו לטענת, בן נראה לעניות דעמי ברורה, ודע, דלענון שבעה קרובה פשוט דאף-על-פי שישלמו כבר שבועה ימים למיתת המת, אסור בחנוכה כל האבלות כשאר אבד, וקמו שכתוב ביונה דעשה סימן תב דשמועה קרובה דינו ביום קבורה, וכן פתח הפרימגדים

מלשנה ברורה

אנינות. וא"כ ברגל אסור בדבריו תורה, והוא אסור בשמחה, ופקודי ה' ישרים משמחי לב, וכל-שכן שאסור לעלות בחנוכה נמנן אברהם, ע"ש. ונהג מדבריו משמע דאף בשעה שאינו רוצה לקברו, ובימים טוב ראשון או כגון בלילה שאין דרך לקברו, אפלו הכי אסור בדבריו תורה, ועניו ברגל מרובה שמשגיג על זה, (ט) דכיון שזו אין דין אנינות עליו לפה ונהג אסור בדבריו תורה³⁵⁹, וכן מקצתם על זה בספר בגר"שע, ע"ן שם: ו (כב) מלאכתו נעשית על-ידי אחרים וכו'. אפלו בדרך שאינו אבד, דבדרך האבד מטר על-ידי אחרים אפלו בביתו נאפלו ביקים הראשונים שאחר הרגל, וכדאיתא ביונה-דע"ה סימן שפ סע"ף ה. ועניו בבלבש שקתב דאם הוא דבר האבד מטר לעשות בעצמי, (יז) ובמאמר-מרדכי ספקם עליו, ע"ן שם השעם. אכן אם לא יוכל לעשות על-ידי אחרים והוא דבר האבד, אפשר דבענינו יש לסמוך על הגש"א מרים המוכא שם בהג"ה³⁶⁰: (כג) בבתיהם, אף דגם בקל אבד אסור מלאכתו נעשית על-ידי אחרים בבתיהם, כדאיתא ביונה-דע"ה שם סע"ף יח, אכן ה"מ דנקא בקבלנות ובאפן שקפלו המלאכה קדם שנעשה אבד, ונהג מטר אפלו בימי אבלות נכ"מ מהגר"א: (כד) ביתו. ושמך של אבד שמת לו מת ביום טוב, פסק הגאון מהר"ש מפראג לאסור לפתח חנותו³⁶¹ כמו בשאר אבלות ונראה לומר, דצריך להמיתן שלשה ימים אחר יום טוב כמו דנהגין בשאר אבלות לענון שמה, כדאיתא שם ביונה-דע"ה סע"ף כא באחרונים, ע"ן שם, בן כתב הבאר היטב בשם אלהו זוטא, אכן בחכמת ארם הלכות אבלות קלל קסט דין ב הביא בשם אלה רבה להקל, דהנהגו אם מת ביום ראשון חל-המועד, מטר להשתף לפתח חנותו תקף אחר יום טוב, ועניו שם

בחכמת ארם שדעתו דאפלו מת בערב יום טוב אחרון גס"כ מטר להשתף לפתח חנותו תקף אחר יום טוב, ועניו בבאר הגולה שברבנו דהפריז על ספקו ודינו אם נקל גאליה רבה: (כה) ואין צריכין³⁶² (כו) ואין צריכין³⁶³ (כז) ואין צריכין³⁶⁴, אם קבר עבדו שבעה ימים למיתת המת (אחרונים): ז' ימת לו מת קדם הרגל (כו) ונהג אבלות אפלו שעה אחת, לאו ונראה שעה, אלא רוצה לומר, זמן מועט מאד (אחרונים), ועניו פרימגדים דלאו ונראה אם נהג בחל-המועד, (יט) הוא הדין אם נהג בכפית המטה או אבד משאר דברים השונים לשבועה, בטלה ממנו גזרת גזרת שבועה³⁶⁵: (כז) וימי הרגל עולים וכו'. ומשעם שלשים אסור ללבש בתוך הרגל (יט) כלים מגדעים ברגלים ולבנים, וכן מה שהתירו לפעמים לספר הלכס בתוך הרגל, גינון הפא ממדינת הנס וכל השנויים לעיל בסימן חקלא סע"ף ב וסימן חקלא, מחמת אסור שלשים אסור בקלסם³⁶⁶, וסתן שגשא אשה ערב הרגל ונהג הרגל מת לו מת, (כ) אין הרגל עולה לו למען שלשים, שהרי בתוך שבועה ימי המשטה קנה מטר בגהרין ותספנת ואינו חושש לאבלות כלל, וכדאיתא ביונה-דע"ה סימן שטב, ומה שנהג חז"ל הרגל שלא לנהג הלכס הוא מחמת הרגל לחוד, נמצא שלא נהג אבלות הרגל אלא על-כף פנים לנהג אחר שהשלים ימי-משטה שלו שבועה ימי אבלות ואחר-כך שלשים: (כח) ודינו כדין קובר מתו ברגל³⁶⁷ וכו'. שונהג בו דברים שבענין ארם, ומתחיל למנות שבועה אחר הרגל, וימי הרגל עולים לו למען

שער הציון

(טז) ועניו שם שדוסק לנישב אולי דברי מהר"מ לובלין ששטנו הוציא מגן אבדקם את דינו אורי כליל יום טוב שני, וגם זה אין ברור שהא אסור אז בדבריו חונה, ועוד, והקצתן פתח"מ נראה דה"ל שמת בשבת ובמוצאי-שבת חל יום א' של פסח, ואפלו הכי החמיר שלא לומר הפדה מפני שיש בו מדרשי מקראות, ודע, ששפני קשית הדגול מרובה והבגדי-ישע לא העתקתי דברי מהר"מ שהחמיר שלא לומר בעצמו ההנהגה: (יז) שפקודו הלבדש הוא מדברי רבנו יצחק שמואל בבית-יוסף, ודברי רבנו יצחק אינו מרי קלל לאחרי הרגל אלא לענון תוך הרגל³⁶⁸, וכמוכא לשונו בבית-יוסף ביונה-דע"ה סימן ששט ובתמ"א שם, וגם מדברי התוספות שם י"ט עמוד ב דבור המתחיל מלאכתו מוכח דבביתו אפלו על-ידי אחרים אינו מסור פי אם בדרך האבד, וכל-שכן על-ידי עצמו, ואבד ראיתי להוסיף שם ביונה-דע"ה סימן ששט סע"ף ב בהג"ה מהר"ש רבי עקיבא איגר שם ראיתי דבר-פלא, שכתב שם דמה שכתב התמ"א אם אין דבר האבד וכו', צריך לומר קצאי על אחר שבלו השבועה ימים מיום הקבורה ואילוף, הקצתן ברבנו יצחק גופא נראה קצאי על תוך הרגל³⁶⁹, וצריך עיון: (יח) פתח ע"ה, האפשר אף אם חזיר, כל שגלה ודעמו באחד מהדברים ונהג שעה, בטלה גזרת שבועה, וצריך עיון: (ט) של-המועד וינה-דע"ה סימן ששט שיטת הרקב"ן ולא מהר"ש, וכן העמיקו האחרונים לדין, וקלא כמשה-בנימין: (כ) ט"ז וש"א, וקלא כמשה-בנימין הנ"ל:

